

بلوچنی راہبند

عبدالرحمن ہوال

غلام فاروق مہر زاد

کابل ۱۳۶۶

بلوچيئي راهبند

عبدالرحمن بلوچ

غلام فاروق مهرزاد

اوگانيستاني علومي اكاڊمي

زوان ولبزانيكي پنجاب

بلوچيئي زوان ولبزانيكي بهر

ڪابل - ۱۳۶۶

کتابی نا ۹ : بلوچئی راہبند
تیراژ : ۱۰۰۰ تاکبند
چاپ جا : دولتمین مطبعہ ما نوتا پ
سال : ۱۳۶۶

لہ

سر حال

الف	زوانی ودی بو تن و آیی تار یخین دیمیری
۵	بلوچی زوان
ط	بلوچی زوانی الفبا و نمشته کنگی و پرو پول
	نام
۱	معرفه و نکره
۵	تصغیر و تحبیب
۷	نامی حالت
۷	صفت و آیی پول
۷	فعل و آیی کار مرز کنگی
۹	فاعل و مفعول
۱۰	امر
۱۱	قاعدہ دار و بی قاعدہ ین فعل
۱۲	قید
۲۰	ضمیر
۲۶	ضمیری حالت
۲۷	ضمیری پول
۲۹	حرف
۳۶	و ہدی بہر
۵۳	

بلوچی

بلوچی هر بلوچی ننگ و نام انت
بلوچی اصل فرهنگ و دوام انت
بلوچی چه پت و ما تان نشان انت
بلوچی سی وتی شهیدین زبان انت
بلوچی زیور قوم بلوچ انت
بلوچی جوهر قوم بلوچ انت
بلوچان گون بلوچی آشکار انت
بلوچان بی بلوچی زبان و گار انت
بلوچی افتخار لبز بلوچی
بلوچی یادگار لبز بلوچی
طلسم بوتن و منتن بلوچی
رسوز و انتن و گشتن بلوچی

سر حال

«بلوچیی راهبند» چوش که اداروش کرنگه بوته بلوچیی زوانی سیری کسانین کتابی انت سه په بلوچیی زوانی قاعده و راه و راه هبندانی نشان دیگا باز سادگه و آسان نمشته بوتگیت . می مخصدشه ای کتابها راهبندانی نشان دیگه انت که بلوچیی زوانی طالب و تعلیمی شاگرد کون آوانی پوه بوگا بلوچیی زوانا گهتر و شرتریات بکرات . همیشه اما ای سرحالی جاگا «زاهک بلد» نمشته کرته و ایشوت روشه کنت که اما په ای زوانی راهبندانی بار و اشه زبان شناسیی علمی دیما په هورت گندی نچارته و ایو کامزنین قاعده و راهاناروش کرنگن، چها که زوانی خاطر ایت و پول و آبی توارانی نشان دیگه زبان زانقانی کارانت . و ما را ایت انت که آیو آیین و رزادک و بلوچ بسک بری راها گام چست بکننت و و تی زوانی مچین خصوصیتا ناپه هورت گندی پت و پول بکننت و آیرا په بلوچ و شهر بلوچین طالب و شاگردان چو جوانین راه نشان دیو کبا پش کنت .

زوانی و دی بوتن و آیی تاریخین دیمیری

زوانی سروین و آیی و دی بوگی و هده په اماروش و درانه انت، به گو-
ستگین دورو بار یگان هم په ای بار واپت و پول بوتگیت که زوان کدی و-
چون و دی بوتگیت ای کوشمت و تلوا سگ جهل و کهنین ریشک داریت .
آدمیزات به هروخت وزمانگی تلوسان بوتگیت، بزانت که زوان چونین
دوران ناگوازینتگیت سگه بازین زوان زانت شه و تی پت و پولان علمی و
جوانین آمری دستا نیاور تکنت . په ای بار واپت و پولان علمی و
که ادنا تا نکا آوانی ناما ناگرن: فولکوروی و میتا فزیکتی نظر، فلسفین-
نطرو علمین نظر. فولکلورین نظری بنیاد ایشنت که زوانا خداوند (ج)
آدمیزات اداتگیت چو که په ای بار واپت و پولان علمی و بوتگیت سگه
که یین نظر همیشه که جهانی مردم هر گچام شهوت جتا یین زوانی دارنت
په و تی میتا گشت که آدم (ع) به امی زوانا هبردا تگیت .
یا بعضی پت و پول کنوک گشت که مچین زوانانی ماس امی زوان انت .
فلسفین نظریه باز شه کهنین وخت و «زمانگان به جهانی بوتگیت که شه مچان
دیما به یونان، زوانی سراپت و پول بوت و بازین فیلسوفی چو:

(الف)

فیثا غورس، افلاطون و دیگران به وتی وخت و زما نگاشه وتی پکرو-
خیالی دیما نظرد اتگنت. لهتین مردم چودیمقراطیس، ارسطو و دگه ای
نظر ادا تگنت که زوان به سما جیین بندو بستی بنیاد اودی بو تگیت.

زوانی ریشگی بار وادانند گشه کهنین زما نگان تننگار از رازی نظر
دا تگنت. اهتین دانند که گشت میچین زوانانی بن ریشگ یکی انت.

ای نظر که گشت زوان یک سما جیین. ماد ثه ای انت منگی و رانت
په ایشی که زوان وت سما جیین چیز ی که به انما نیون ر اجاودی بو تگه
کنت په آدمیزاتی اولبن زوانی و دی کرتنا بیدپت و پول لهتین آزما یگ
عملی بو ته که تاریخ ای آزما یگا ناسا یگ کرتگیمست

هرودت (دیما شه میلادا به پنجم سدا) به وتی تساریخای آزما یگا انچوش
گشتگیت مصری دیما شه پسا متیکی سلطنتا و ترا شه میچان دیمی قومه گشتنت
مگه گران به ای پکرو خیالا بو تنت که دگه کوم شه آوان دیمتر امتنت
په ایشی که ای هبر روش و د را بیت بیک آزما یگی دست جت و شه هما آزما یگا
که دو گرنه وی سرا عملی بو تیت و اوا نارنداشه و دی بو تنه به دو رین جا
گه ای دیم دات و بیک شوانگی را گشت که گون آوان هبر مه دنت تانکا
آوانا شیر بدنت رنداشه دو سالا اولبن جبری که آدا تنت یک لافر یگین لا
لغتی اتیت که نانی معنا داشتیت دگه رنداشه آی ثابت بوت که شه مصریان
دیمتر هم زوانی بو تگیت. ای آزما یگ په ترا هم چنت و اردگه عملی بو تنت
مگه شرین آسری ندادت داروین (۱۸۰۹-۱۸۸۲) هم به زوانی بن ریشگی
ودی کنگا پت و پول کرتگیت و آگشمت که آدمیزاتی زوان شه دستا
نی حرکت و اشاران و دی بو تگیت

لهتین دانند گه ای نظر انت که آدمیزات شه دگه ری یک جا گه ای به دگه
جاگان شتگنت و آوانی زوان اولا یکی بو تگیت و گران هر گجام په بوت
جتاین زوانی جو کر تنت.

(ب)

مگر دگر نظری ایشانست که جهانی مردم به چنت جاگان ودی بو تگنت
وهر گجام شهوت جتا بن زوانی واوند بو تگنت. زبان زانت تلوسان
انت که زوانی اصلین ریشگ و جا گاودی بکننت. پهای با رواهر رازی
نظری داتگ بو تگنت شه اولین مردمان که به دگاری سراودی بو
تگنت وشه آوانی دپاهر چه که در بو تگنت هما هبرانا اولین زوانه
زانت.

پت و پول کنولک به ای نتیجار ستگنت که مچین هندوار و پایین زوان
شه یک د که زوانی. دیما شه تاریخا جتا بو تگنت و به مرو چین حالنا
بدل بو تگنت. دانندگانی گیشتر کی جهانی زوانانا به سئی گروپا بهر
کر تگنت: مجرد بن زوان - پیوندین زوان و تصریفین زوان - آگیشه کننت
که آدمیزاتی سری زوان چومجردین زوان (هجایی) بو تگنت ورنند.
شه آبی به پیوندی دورا و به آخرا به تصریفیا بدل بو تگنت.

آدمیزاتی اولین زوان مزین لغت په گونایین مخصدی داشتیت.
یعنی با زین توار په کما نین مخصدی. کهنین زوان گیشتر چو شیءرا
اتیت وانوبن زوان نثری انت.

کهنین زوان گیشتر شه توار احساسات و وحالیا ودی بو تگنت و
هر رازی کاری به زندگیا آوانی سرا تا اثر و کرات و توارا راودیه
کرت.

زبان کواس گشتگنت که زوانی اصلین سر چهگک آوانی هررا -
زی توارا کشتن ات.

مرچین زوان شه اولا همیراز نبوتگنت بلکایین به دیمی زمانگان باز
بدل بو گانا دیستگنت تا که به انونین حالنا رستگنت.
عالم ودانندگک زوانی باروای م نظر ادا تگنت:

(ج)

۱- هر زوانی که گون آیی هبردا تکه بیت شده گبه زوانسی و دی بسو
تگیگ اگه اما زوانی تاریخا پت و پول بکنن به ای نتیجارجون کسه انونین
زوان شه انچین دیماشته گین زوانی که چنت سده دی متر اگون آیی هبردا تگه
بوت و دی بوتگیگت ای که گشنت جها نی میچین زوان شه یک زوانسی و دی
بوتگیگت په ای بار و اسندی بدستا ندارن انگته یک نظری اذت .

۲- مردم کسه هبره دینت هبری داتنا اولاشه وتی پس و مسامایا ته
گرت و په دگران میرا ته کلنت که به میچین زما نگای دوامه کنت .
۳- زوان شه هما ضلور تا سرچمگه گیت که آدمیزات په هبری داتنا داریت
و اولا گون اشاران بنا بیت .

مردمی که دیماشه تاریخا زندگیه کرتنت په ایشی که آد گراناشه وتی
مطلبامهی و سرپد بکننت آوانی اصلیین وسیله تواریح و حرکات که شه
تواریح و حرکتا یکجا کاره گهنت .

انکلا بیین زانگی دانندگ په زوانی بار و نظر داتگنت و گشته گنت :
زوان شه آد میزاتی کار و ضلور تان کسه با زین نسلی شه آواننا گو
سته گیت و دی بوتگیگت کار میچین داراییانی سرچمگه انت و کار آدمیزاتی
زندگئی بنیادا جوړه کنت .

زوان هم گون دور و باریگانی گوزگادیمربی کترته و په ای حالار
سته گیت بایدانت گیش بیت که زوانی جوړ بوگ و دیمربی گون شعوری
دیما روگایکجا بوته ، شعور په اصله سماجیین پیدا ولری انت دگه گشته گه
کنن که کار ، زوان و شعور سماجیین حالتانی برانت مزاین شرط په ای پت
و پول کار انت ، په زوانی جوړ بوگ و آیی تکامل کار ری و سیلی
جوړ بوگ اصلیین شرط انت یعنی کاری و سیلی جوړ که گه وشه آوان شرین
برو کتی زورگ په خاصه رن مخصدی په زوانی و دی بوتنا مزاین اثری
داریت .

به اصلا زوان بکجا گون آدمیزا تاودی بو تگیت و گمانه بیت که
مالان سال دیمآد میزات به دگاری گرمین دملگان زندگیه کرت همی که
انسان به جنگلان شپ وروچه گوازینت و گون سکین حالتادیم به دیم ات وو
تراشه نهارانی دستاسات و آیی زندگی ، نپوگانی سرا اتیت هبری دیگ
همادوره ی برانت .

دگه مسئله که آیی سرا باز هبرداتگ پوتیت آدمیزاتی اولین زوان
انت باید بگشن که په ای بار واپت و پول به نیتجه نرستگیت و ای هبر هم بی
بنیاد ژا بت بو تگیت په ایشی که تاریخی و زوانین سند بدستا نیما تگیت آدمیز
اتی یک نسل ویک زوانی داشتن علمه بین بنیادی ندریت .

انگته شه هما یکون زوانا که مچین زوانانی سرچنگ بیت ما او ماتتی
ندارن و امیتی هم نه انت که چشین آسری بدستا بیت گه ترا یشتت که شه
چنت زوانا چوه هندو اروپایی اولین زوان ، سامی ، ملایایی و با زین دگر
ان که شه و ت جتایی ندرانت نام برن :

دگه گشتگه کنن که مچین هندو اروپایی زوان که انون جتماعا
استنت دیمآد شه تار بخاشه یک مزین زوانی جتا بو تگیت و انون حالتا
گپتگنت (۱)

بلوچی زوان:

بلوچی آر یایی باز دیر بن و کهنین زوانی انت که گون کهنین او
ستا نربک انت و اوستای با زین لبز و کلیمه ای به بلوچی انت . بلوچی
یشه فارسیا باز دیمترا و شه پهلو یا کمی دیمتر انت
بلوچی شه فارسیئی زوانا درنه کچت تگیت و نه فارسیئی بدل بو تگین
شکل انت مگه هر دو کینانی بنیاد یک چیز ی انت .

(۱) عرفانی دهم اشمار ۱۳۶۲ سال جدی ماه

هماو پا که بلوچی گون فارسی و پهلوی سیادی داریت گون کردی ،
مازندرانی گیلکی ودگه زوانان هم سیادی داریت .
شه گرا سری دیما بلوچی گون پشتوا هم باز نزیك انت وای
هر دو کین زوانانی تهاشریکن کلمه بازانت .

ای هبر که شنت بلوچی شه میدی زوانا در کپتگیت سنگتی ورنه
انت په ایشی که داریوشی هماکتیه که به روچ نشتنی میدیانت و
آیرا (بیستون) کتهبه گشنت به میدی زوانا انت به فارسی و کردی
زوانان هم میدی زوانی بازین کلیمه ای انت وای هبر هم انکته
یقینی نه انت که کهنین اوستا به میدی زوانا بیت بلکین ای مچین
هبر گیشترین پت وپولی لوتنت .

بلوچیا (غ ، ف ، خ) توار عربی انت که گون بلوچانی لیدو
بارا به ای زوانا داخل بو تگت .

په بلوچی زوانی شرین پت وپول و تحقیقا آریایی و هندی زوانانی
بارواسر پد بوگ ضلوران .

بلوچیا بازین کلمه ای شه ما نسکرتا آتگیت . همی ورا بلوچیا بازین
کلمه ای انت که آوانی ریشک انکته روش نبوته .

بلوچی لهجگ

بلوچی زوان دوسزین لهجگ (دیالکت) داریت که زوان زانت
گشتر همی هبری نیمه دارانت یکی روچ دراتی لهجگ ودگه روچ نشتنی
لهجگ .

روچ دراتی بلوچی : روچ دراتی بلوچستانی زوان انت . ای لهجگ
به کویته ، هازی خان دیره ، اسماعیل خان دیره و به مندی بازین جاگان
گشته که بیت به مری و بگتی لهجه و روچ دراتی لهجگی میا نچینا تو پیرانت

مگه باز هم به منا بله و متا یسی و ختا یک و وری سئیدای و نزیکی ای دارنت
 به روج دراتی بلوچیا مندی ولهندای تا اثر دیستگه بیت و به روج نشتمنی
 بلوچیا پارسینی زوانی تاثیرانت .

روج نشتمنی بلوچی بلوچستان نی روج نشتمنی دمگنی زوان انت و به
 مکران، کلات، جهلاوان، خاران، لس پیله و کویپه، چاغی گشتهگه بیت
 بیدایشی ای لهجک به اوگانستان، ایران و شوری اتحادی بلوچانی سیم
 و سردگاران هم گشتهگه بیت، به ای لهجگا فارسی و پشتوی تاثیرانت .
 گریسن گشتگیت که بلوچی شه براهوئیا اثر نزر تنگیت بلکهین براهویی شه
 بلوچیا اثر نزر تنگیت .

به روج درات و روج نشتمنی بلوچیا ای جنلی تو پور دیستگه بنت .
 و روج دراتی بلوچیا (غ) گشتهگه بیت و به روج نشتمنی بلوچیا آبی
 بدلا ک، گشتهگه بیت .

چو :

روج دراتی بلوچی	روج نشتمنی ء بلوچی
جنغ	جنگ
داغ	داگ
ورغ	ورگ

ای هبر هم ادایات کنگی و رانت که روج نشتمنی بهو چیا بازن جاگان
 روج دراتی (غ) بدلا که مصلری علامه انت (تن) و نون استعما له بیت

جنغ	جن
ورغ	وارن

۲- روج دراتی بلوچیا (ف) و به روج نشتمنی بلوچیا (پ)

کار سرزه بیت چو :

آف	آپ
شف	شپ

(ز)

(ف) اصلا به بلو چیا نه انت وایشا شه دکه زوانان گپته.

۳- روج دراتی بلو چیا شه مندئی زوانی تاثیرا (ده) گشتگه بیت و به روج نشتنی بلو چیا (د) گشتگه بیت که اصل همی (د) انت.
۴- روج دراتی بلو چیا (ت) و روج نشتنی بلو چیا (س) گشتگه بیت (البته ای چیز عام نه انت بازی نامان ای چیز اما گندن چو:

مات ماس

برات براس

پت پس

۵- روج دراتی بلو چیا کلیماتی گشگک گونلو و کسان باز دیستگه بیت مگه روج نشتنی بلو چیا کلیمه پوره گشتگه بیت

روج درات روج نشتن

شی گشی

رو روت

باید انت بگشن که ای کار به هر دو کین لهجگان هم انت و برزگی نظر که شه بازین دا زندگانی نیمکاروش کرتگک بو ته عدا صدحقیقت نه انت
۶- روج دراتی بلو چیا (خ) بدلا (ه) و وده ای (ک) گشتگه بنت ای کار گیشتر به عربی و فارسی کلیمان باز بوته.

۷- روج دراتی بلو چیا به (ک) بدلا مندیی و سرائیکی (گ) گشتگه بیت به روج دراتی لهجگان (نوط) توار هم انت که ایش مندیی زوانی تاثیر انت رشه همی زوانی تاثیرا (ک و ب) (کله و بهه) به روج دراتی بلو چیا گشته. بیت

ایش انت روج درات و روج نشتنی بلو چیی میا نجینا لهتین تو پیر که نشان داتگک بو قنت مگه ای تو پیر انکس نه و نت که بلوچ یکی ادگری هیرانا مه زانت.

(ح)

بلوچیی زوانی الفبی ونمشته کنگی وروپول

همارازی که پشتو و دری نمشته بنت بلوچی هم گون کم ن توپیری نمشته
بیت. بلوچ ایو کاعر بیی خاصین حرفانا (ث، ح، ص، ض، ط، ظ، ع، ذ)
چود که زوانی گشوکان تلفظ نه کننت بلکین (غ) (گ) (خ) (ه)
(ف) (پ) و (ق) (ک) گشت.

په بلوچی. زوانی (ت، ر، د) فو نیمان به امئی عزیزین
وطنه شه پشتوی (ر، ت، د) و به بلوچستان و دکه وطنان که اودان
بلوچ زنده گیسه کننت شه ار دوی حرفان کار گپتگه بیست.
انچوش که دیستگه بیت به بلوچی زوانا عر بیی بازین لغاتی به وتی
اصلیین شکلا کار مرزه بیت. به بلوچی نمشتاکان شه ۳ حرفا کار
گپتگه بیت. اگه بلوچیا رازی که بلوچ هیر ه دینت نمشته بکنن باوچی
حرف کاسی (۲۴) یا (۲۶) رسنت.

انگر یزین دا نندگ جوزف الفبا این که سالان سال په بلوچی زوانی
باروا پت و پول کرتگیت. ای الفبا په بلوچی کتا بتادر گیتگیت:
ا، آ، ب، س، ص، ث (س) د، د (د) ی، ف، گ
ح، ه (ه) ج، ق، ک (ک) م، ن، و، پ،
ر، ر، ش، ت، ت، پیش، و، خ، ز، ژ

و Nasalized Vowels چو un, in, an یا (ن—n) به کلایما نیما
دیستگه بنت sunduk Karn, dung, birinj, Kont, Kond
ادنادگه الفبیا نا که دانندگ و زبان زانت په بلوچی زوانی نمشته کننگا
په وتی نمشتاکان کار مرز کر تگنت کارن:

هما الفبا که بیچر سوکلر بلوچی گرامری نویسو ک شه آیی کار گپته:
(ط)

ا ب پ ت ث ث ج ج خ د ر ز ژ س ش
ف ک گ ل م ن و ه ی

کمانین واول (short vowels) زیر، زبر، پیش
دراجن واول (long Vowels) آ، آپ، آب،

و- دور- و- تول- ى- تیر- جهیل

دیفیتو ننگ Diphthongs او- = طور، ى- = سیت جید

عبدالعزیز الجازسی (بلوچی زوانی قاعدی) واونده به وتی نمشتا نکمی
دوم دیما لیکت که بلوچی الفبی چودری الفبیا بوته آه تا نکا چت حرف به
آبی تها گیش بو تگیت و آ حرف ایشنت :

(ا ب پ ت ج د ر ژ گ و ث ح خ ذ ص
ض ط ظ ع غ ف ق) ی حرف به بلوچیا کمتر کار
مرزه بنت مولوی خیر محمد ندوی ای جهلی الفبیا کار سرز کرده

(ا ب پ ت ث ج ج ح خ د د ژ
ز ژ س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ک گ
ل م ن و ه ی)

به ای دانندگی نظرا بلوچی زوانی حرف ایشنت:

ا ب پ ت ج ج د ، د ر ر ژ
س ش ک ل م ن و ه ی

ادگه یا به عربی زوان یا هندی زوانا رابطه گرنت . سه حرف (خ، غ، ف)
که به پارسیا باز کار مرزه بنت به بلوچیا به (ه، گ، پ) بدله بنت .

((بلوچی کار گونگ)) ی کتابا ای الفبیا دیستگه بیت

ا ب پ ت ث ج ج ح خ د د ژ
ر ر ژ س ش غ ف ک گ ل م ن و ه ی
(ی)

به ای الفبیاضه (ص، ض، ط، ظ، ق) کارگهتگک نبوته .

همامردمی که اولین وارا بلوچی - انگریزی دکشز

یا به دوتا ک ابتدا چاپ کرتگیت ای، سمبولانا په بلوچی تواران منته
وبه وتی اثر اشد آوان کارگهتگیت :

ا -	-	ص -	گ -
ب -	د -	ض -	ل -
پ -	چ -	ط -	م -
ت -	ذ -	ظ -	ن -
ث -	ر -	ع -	و -
	ز -	غ -	ه -
ج -	ژ -	ف -	ی -
	س -	ق -	
ح			
خ -	ش -	ک -	

به ای گاهین وختان که بلوچانی ورنه ودانندگ به علمین پت و پولادست
جتگنت دکه علمین کارانی پهنادا بلوچی زوان ولبز انکی پاروا
بازین اثری نمشته و چاپ کرتگنت . چو که شه عاقل خان منیگل بلو
چسی زوانی کو اس و محمد عبد الرحمن نیمگا بلوچی زوانی یات
دیگی یک کورسی که به دو تاساک ابتدا به انگریزی و بلوچی
زوانا نمشته بوتگیت ستای و رانت . آبه ای اثر په بلوچی زوانی
پاروا کتو کین مطلبانا باز علمی روش کرتگنت . که په بلوچی
زوانی پت و پول کتوکان سزنین پائیدگی دارنت .

(ک)

ای نولیسو ک به وتی کتا با په بلو چیئی زوانی نمشته کنگای الفبیا
کارمرز کتره :

ا ب پ ت ث ج چ ح خ د د ذ
ر ز ژ س ش ص ض ط ظ ع غ
ف ق گ ل م ن و ه ی
واول ودگیتناگ / / و آ ی و
ای سمبو لاناگون دالی حرفا گهترونتگه کنت
بلو چی د دادی دو دی د دو دو

ایشنت هما القبی که به هیت اسانی کتا با نمشته بوتنه و په بلو چی نمشته
کنگاشه آیی کار گپتگ بوتگبت

ا ب پ ت ث ج چ خ خی د ز ر د
ز ژ س ش غ ف ک غی گ ل م ن و ه ی
به ای الفبیا (خی غی) حرف روج درات و روج نشتی تلفظی توپیرانشا
نه دنت یعنی روج نشتی (ک) و روج دراتی خ روج دراتی غ روج نشتی
گ ورذ په روج نشتی ض (۱)

(۱) خراسانی مجله ۳ سا لی چارم اشمار، رطان واسد (۱۳۶۲) ۲

ل. ۵۰ - ۶۲ د

(ل)

نام وآیی ډول

نام هماغه کلمه انت که گون آیی مردم، حیوان و چیزی نام گپت و در گپتگه بیت چو:

- ۱- مرد، جن، ماس، پس، براس، گهار، بیبرک، هانی شهید
- ۲- اشتر، مرگ، مورینک، لگو، گوک
- ۳- گس، کدوک، سنگ، شری، گندگی، کنهی

نامی ډول

نام شه چهار چیزی دیما بهر کر تک بو تگیت:

۱- شه جنمی دیما

۲- شه حسا پی دیما

۳- شه جو بو تنی دیما

۴- شه ما نای دیما

۱- نام شه جنمی دیما و ډول انت. مذکر «نرین» چو مرد، زهک، نریان.

مونث «مادگن» چو جنک، جن، و دگه

بلوچیا مونث و مذکری جنس نہ انت و جنس گون « نرین و ماد گین »
پریفکسمانی آورتنا نشان داتگہ بیت چو: نرین گورگ، نرین پس، ماد۔
گین گوک ماد گین شینگ و دگہ .

همی ورا گون خاصین نامان مرگ و مالانی جنسی تو پیر بوتگہ کنت چو:

پس: گرانہ، گتور، پلات، ایبور

بز: تروشک، پاچن، گتاج، بز .

اشتر: لیرہ، داچی .

گوک: لمش، گستر .

امپ: نریان، مادیان

مرگ: کروس، نوچک، یامادہ مرگ .

هر: لاک، تابی .

ودگہ:

۲ - شه حسابی دیما نام دوپول انت:

مفرد - جمع

مفردهما انت کہ یکی رانشانہ دنت چو: مرد، باگ، زہگک، جنک
لوک .

جمع هما انت کہ دو یا شه آیی گیشتر بیت کتا با نا آورت زہگانا گشت
به بلوچیا جمعی علامہ « آن » انت کہ رنداشہ تواردارین حرفان
« هان » بیت شه ایشی بید گل هم به بلوچیا جمعی علامہ انت چو، بز گل
پرد گل و دگہ .

لہتین مثال به شیرا:

بز گلی دیما کچ کتون

تسی گسی دیما درج کتون

ہدایا ہین گدانان کرتہ بازار

درود شتان گیا بین دن و کھسار

پدا میش و بزانی زنک و بار آت

بهار آت و بهار آت و بهار آت

۳ - شه جوړ بوتنی دیما نام دوډول انت: جامد و مشتق. جامدهما نام
انت که نه شه دگری جوړ بوتگیت ونه شه آیی دگه کلمه ای جوړه
بیت چو کوتگک، گلو، پمگ، پت، روج، پاد، دست. مثال به شپه ترا:

ای پت و سیدان منی کوه و گیا بان منی

ای سرو سامان منی مسپل و ریحان منی

من وطنی بادشاه

شپ گون خیالان روچه بیت

روح گون هزار رنگین غمان

مشتق هما نام انت که شه دگه کلمه ای «مصدرا» جوړ بوتگک بیت
چو: کشار، کشار گر که شه کشک یا کشتنا جوړ بوتگت، وانوکک
کشوکک و دگه

شه ما ناو مفهومی دیما هم نام دوډول انت: خاص، عام. عامیین
نام هما انت که میچین یک وری چیزانا نشانه دنت و په آوانی هر یک یاهم
گشتگه بیت چو: مرد، زهک، باک، درخت.

خاصین نام هما انت که په یک خاصین مردم و چیززی واستا گپتگه بیت
چو: میر چا کر، تورو، شیمرید، چاگی، چخا نسور، زرنج.
خاصین نام جمع بستگه نه بیت پیدایشی که بهخسدهم رازوهم ډول
بیت چو که گشتت:

شیر شیرتی میچیفنگی

بچ زهمجنون رود ینتگی

چو چا کر و چوهیبتان

زهم اسپر ان نا ز ینتگی

ادا مخصه هیت خانئی وری مردم انت یعنی هما مردم که به زهم و ضر
تا چو هیت خانئی ورا انت .
ذاتی نام و معنای نام :

۱- ساگه یکک نامی بوتن (موجودیت) تا نکا به آیی چندا بستگ بیت نه
به د که چیزی آیر اذاتی نامه گشتت و اگه آیی بوتن به د که چیزی
بستگ بیت معنای نام گشتگه بیت .

۱- گد ، ساگد ، سرد ، زهگک ، لگو ، دیوال ، باگ

۲- زاننگ (زانتن) ، درد ، سپیتی ، رامتی ، سیاهی ، هوش به بلو
چیمی زوانا بود (ی) (ادا) هم ذاتی نامی و امته استعماله بیت چو :
بالاد ، پهناد ، دراجاد (دراج) پراهاد (پراه)

مکه سرو چی ای چهز پریه تک بوتگیت و دراج و پراه گشتت « ادا »
به پهلوی زوانا هم انت .

مجردین نام به باوچیا شه صفتا گون « ی » گیش کنگا جوره بیت : شر
شری ، جهل ، جهلی ، خراب ، خرابی ، برز ، برزی .

ای دیوال چنکر برزانت ؟

ای دیوالی برزی چنکر انت ؟

ا که مخصه یکک نامی وحدت بیت مجهولین (ی) آور تگه بیت و اگه
گون ناما صفتی بیت که گون « پن » ختم بوتگ بیت دگه « ی » رنداشه
صفتا آور تگه بیت .

ای زهگک شرینی ای یکک شرین زهگی انت

ای کوه برزینی ای یکک برزین کوهی انت

مفرد و مرکب

مفردی نام همان انت که سادگ و یکک کلمه ای بیت .

پاد ، مرگ ، پاک ، لوگ .

مرکبی نام همان‌ت که شه دو یا گیشتر کلمی ردو بند کننگا «تر کیبا»
جوړ بو تگ بیت جو: باگ + وان = باگوان. کارخانه که شه کار
و خانه کلمان جوړ بو تگیت:

مرکبی نامی جوړ کنگی راهبند:

۱- شه دوناما: کار جا: آپ و دوگ، آپ و واد

۲- شه دو فعلا: گروکش، هست و نیست

۳- شه نام و صفتا: میاه دیم، مپی ریش، بدروج.

۴- شه عدد و ناما: دو کارچ، چارپاد، چار شاخ.

۵- شه فعل و صفتا: وش بیت، زندگ بیت، شاد بیت.

۶- شه دو مصدر: شتن و آتن، روگ و آیک، هلمه، وهلگر پولگ و
لو تگ، کشگ و بندگ.

نام و پسا و ند (گدی) (سوفیکس) باگوان، لاله زار، ریک زار
نیزار

به ای وری نامان جمعی علامه آخرا اورنگه بیت باگوانا نا آورتنت
او باگوانان!

لهتین مثال به شیرا:

زندگ بیت انقلاب کارایی

مر تگ بیت دور ظلم و خواری

زندگ بیت کار یانی نوکین جهان

مر تگ بیت سامراجی نام و نشان

معرفه نکره

معرفه همان‌ت که به دیمین مردما (مخاطبا) روش و درایت و شه آیی

مهی داشتگ بیت چو که گشت:

گله سر اگسا بها کرتون واسچا زيتون . يعنى همالوگا كه ته شه آيى
 سهى استى بهاء کرتون وهما اسپا كه ته زانى، زيتون .
 بلوچيى زوانا خا صين حرفى په معرفانه انت مگه (۱) كه به ناسى آخرا
 اورتگه بيت همى مانا، دنت چو: اسپا اورتون كه ادا بيد ايشى كه (۱)
 مفعولين علامه انت، معرفه هم انت
 اگه گون نكري ناما آ، اى ياهما، همى اورتگه بهت معرفى نام حوره بيت
 چو از هگك اتيت، هما هلكه خراب بوت، اى مردم شت ادا: هلكه، زهگك
 و مردم معرفه انت كاگون اشارى حرفانى اورتنا معرفه بنت .
 نكره هما انت كه په ديمين مردما روش ودرامه بيت نكري علامه به
 بلوچيا (ى) انت چو: كسى جوړ كرتسون، اسپى زيتون واگه
 نام جمع بيت گدا (ى) اورتگه نه بهت چوا سپ زيتون، كسى جوړ كرتون
 لهتین مثال:

زياين جنكى چو گلابا چو بها را
 اوشتا ته وتى لوگى دپا چو كه چنارا
 من راها راون بله ته پكر انى زكارا
 ناگا ها، منا پشت كته شيهولين توارا
 من چارت وگشتگك منا حورانى گهارا
 جى برات ! اگه ته نه وى اشتاپ په كارا
 بيا يكدمى شنك جن وتى حيرانه ن گهارا
 يك كا گدى، پسا منى ششتا تگى مارا
 مردين گسا نيست كه بو انيت همارا
 اچ وانگامى چه و نظر بمسته سيارا
 ادا ! جنكى، كا گدى، مردين، نكره انت كه ديمين مردما روش نه

ونت اگه گون ناما عدد بین صفت آور تگه بیت گون اوحدتی مانا دنت چو
 من یک مردمی را دیستگون
 یا ایک کا گدی بسامنی ششتا تگی مارا
 یعنی ایک مردمی را او بس
 یک کا گدی و بس

تصغیر و تحبیب

یک نامی واوند اشدوت کستره زانت یا ایشکه گون آبی مهر و محبتہ کنت.
 بلوچی زونا پدای میخدا (ک) ی علامہ انت کہ نامانی آخر آورنگہ
 بیت:

مراد مراد کک

حسن - حسنک

بہ، ایشی بلوچیا بہ مهر و محبتی در شان کنکا جان کایمہ ہم کار
 مرزہ بیت چو حسن جان، شیرجان، خا نجان و دگہ
 نامی حالت

نام بہ جملانی تھا فاعلی، مفعولی، مضاف، مضاف الیہ مسند الیہ و ندایون
 حالتی را بہ وتہ گیت کہ ایش انت شہ ہریکی یک چیدگی کارن.
 - احمد کتا باونت «ادا احمد فاعل و کتاب مفعول انت»
 - مرادی کتاب «کتاب مصناف و مراد مصناف الیہ انت»
 - او مراد بیبا «اد امراد منادا انت»
 - مراد شربن مردی انت «مراد مسندا لیہ انت»

صفت و آبی دول

صفت کلیمہ بی انت کہ یک نامی حالت وور و دولا روشہ کنت چو. مزن،
 کسان، سہیتی، سرد، گرم صفت انت (مزنین مرد)

به ای جملا، مزین یا مزین صفت انت و مرد موصوف. شه ای جملا روشه بیت که

۱- بلوچیا اول صفت و ر ندا موصوفه کثیت

۲- ین هما نشان انت که مان بلوچی، زوانا به صفتی آخرا آورنگه بیت.

۳- بلوچیا صفت مدام مفرد انت مفرکه موصوف جمع بیت.

۴- په مونث و مذکری نامان صفت یک و ر انت

چو: (مزین مرد) (مزین جن)

بلوچی زوانا صفت ای و رود ولی و اوند انت:

۱- فاعلین صفت که کاری، کنوک یا چیزی دارو کی،

راه سوچیا کنت چو: جنو کین مرد- وانو کین جن

۲- مفعولین صفت که مفعولی حالتا بیانه کنت چو: وارته، پروشته

پروشته گین کلم ود گه

۳- نسبتین صفت (میا دین صفت) که یک کسی یا چیزنی نسبتار وشه

کنت، خا رافی، چار برجکی، میخسری، چخانسوری ود گه

۴- مطلقین صفت هما انت که یک نامی میچین حالتا بیانه کنت چو:

«شرین مرد»

۵- تفضیلین صفت هما انت که یک نامی گهتر یا شه ادگرا روشه

کنت «احمد شه محمود برزتر انت» اد تفضیلین صفتی علامه (تر)

انت که به مطلقین صفتی آخرا آورنگه بیت.

عالین صفت

عالین صفت هما انت که یک موصوفی گهتر یا شه ادگران بیانه کنت چو:

مزین ترین، برزترین، وای صفتی علامه «ترین» انت که مطلقین صفتی آخرا

آورنگه بیت.

بیدا یشی بلوچی زوانا گه و راهم عالین صفت جوړه

بیت و آیش که مطلقین صفتی نی دیماد گه کلامه چو: سک

باز، درستان و دگران که بازی ما ندانت آورنگه بنت:

-ای آپ سک و شرانت

-آمرد شه درست مردان شر ترانت

-منی کتاب باز آسان انت

فعل و آیی کار مرز کنگ

فعل هما کلیمه انت که کار، مردمی و یا چیزی حالتا به یکی شه منی (۳)
زما نگان روش بکنت دکه هر فعلی منی پکری و اوندانت کار یا حالت،
زمانک و شخص.

احمده شت

احمده روت

احمده لو تیت پروت

اداسی کار به منی زمانک یا وهدا نشادانک بوتگیت پرزگی سسکین
جمله فاعل یا کنوکی و اوندانت. به اپشی که هر کاری را کنو که گنت دکه
به هر جمله یی نها «کنو ک» بوک المی و حتمی انت به اپشی که جمله
مجهول بیت و فاعلی جا گامفعول بیت همیشه هر جمله بنیا دین بهر فاعل،
فعل و مفعول انت.

هر فعلی بن ریشک گون آبی مصدر یا کار کو نکا انت وای راز تحریفه
بیت: مصدر هما کار انت که کسی و یا چیزی بکنت ملگه ز مانگی و او
ندده بیت چو: گپتن، گشتن کشتن، . . .

پلوچی زوانا مصدری علامه و نشان (ت و ن) (تن) افست
واکه (ن) حر فاشه پلوچی مصدرانی آخر ادور بکنن مطلقین ماضیا
بدله بیت چو: کمت، گشت، گشت، . بعضی به ای خه لا انت که
مصدری نشان «ک» انت که فعلانی ریشکی آخر آورنگه ایسک چو

کپک ، کشک . مگه چوش زانتگه بیت که ای فعل مصدری نام بنت و
بر یبر گون گرامرین را هیندا شه امری فعل پاریشکی بکجا بو کا گون
غیر ملفوظین (ه) جور بو تسکیت و چوش که مان بلوچوا دو دانت «ه»
به «ک» بدل بوته

لازمی و متعدی

به گرامر فعلنا به دو کوتا «لازمی و متعدی» بهره کننت
و آوانی توپیرا ای راز روشه کننت :
لازمین فعل همانت که آیی فاعل روش و زانتگ بیت :

محمد . هندیت

کریمه کشیت

متعدین فعل همانت که فعل شه فاعلا گوسته و مفعولا برهیت :

گو اهرام کاگد ادرت

کریم کتابا برت

۸۱ - معلوم و مجهول

متعدین فعل هم دو کوتا بهر کر تگه بنت : معلوم و مجهول

معلومین فعل همانت که آیی نسبت فاعلا داتگه بیت :

بالاچ کلما پر وشت

مجهولین فعل همانت که آیی نسبت مفعولا داتگه بیت .

چو : شاهد ادکشتگ بوت

کریم چیتگ بوت

کتاب و زتگ بوت

فاعل و مفعول

فاعل همانت که کاری را بکننت مگه اسم فاعل یا فاعلی نام همانت

که کاری کنوکی سراره سوجیه «دلالت» کنت و آبی نشان باوجیهی
زوانا «وک» انت که پداسه فعلی ریشگا کثیت چو : وروک،
وانوک، رووک، گندوک هندوک :

د پ بیت هندوک آوانی به هررنج و ملال
مفعول نام ویا نامی جاگی نندوک انت که فعل آبی سراواقع بوتگ
بیت مگه مفعولی نام فعلی چندی انت وای رازتحریفه اکنت : مفعولی
نام همانت که فعل آبی سراواقع بوتگ بیت و گون غبو ملفوظین
(ه) گیش کنگا به موسی شخصی مفردین ماضیهی آخرا، جوره بیت :

شت ، شته
وارت ، وارته

مگه مان بلوچیا غیر ملفوظین (ه) که به فعلی آخرا کاینت «گ»
بدله بنت چو :
شتگ ، وارتگ ، کشتگ ودگه

امر

امری فعل همانت که به دستوری و امریهن تارافی کنگا کار
مرزه بیت و بلوچیا امری فعل چوش جور کر تگه بیت که شه مصدرانی
آخرا مصدری علاما زورنت و فعلی ریشگی سرا «ب» حرفا گیشه کنت

وانتن - بوان
گشتن - بگش
دپتن - بگند
اورتن - بیار

واگر امری فعل کاری نه کنگی راه سوجیا بکنت آیر انهی فعله
گشنت په ای مفسد افعلائی ریشگانی سوا «م» حرفا کارنت :

- چتن - مچن
- گشبن - مگش
- وارآن - مهور
- دستن - مگند

قاعده داروبی قاعده بن فعل

به گر مرا فعلا نادو کوتا بهر کر تگش قاعده داروبی قاعده بن فعل بلو چیتی زوانا قاعده دارین فعل هما انت که آوانی امرین وجه به آوانی مصدر راودیه بیت چو : «وانتن» شه ای دولی فعلان ، اگه اما مصدری علاما چست بزورن امری فعله مانیت : یوان ، وان به قاعده دارین فعلان مطلقین ماضی صیغه هم گون بن ریشک و آیی امری فعلان یسک و را انت مگه شه ای چیز ابه بی قاعده بن فعلان دیستگه نه کنن : «سهتن» که آیی امری فعل بسوچ انت و ادا مهت و سوچ یک و پانه ونت .

فعل - شخص - زمانگ

به فاعلی باروا دیمترا هبر داتن مگه اینکر بایدانت بگشن که فاعل مان بلو چیتی زوانا «اول شخص دوم شخص و سوم شخص شکلا گیت که هر یکی شه ایشان مفرد و جمع دارنت دگه گشتگه کنن که بلو چیا» شخص سی انت زمانگ هم مئی دورا بهره بیت : گو ستگین ، انونین و آیو کین ، مگه گو ستگین فعل یا ماد گین ماضی انت ، یا نقلی انت یادور بن واستمرار بین ماضی انت به انونین (حال) و آیو کین (آینده) و هدا هم فعل مادگ و استمرار بین شکلا گیت .

انونین زمانگی فعلا شه امر یا فعلی بن ریشگا ای راز جوړه کننت

که حاضرین امری صیغاً زورنت و گون متصلین ضمیر ان یکجا گشتند.
 انونین سادگین زمانگ

مفرد

۱-	منه	رین
۳-	ته	روی
۳	آ	روت

جمع

۱-	اما	رون
۲-	شما	ریت
۳-	آ، آوان	رونت

استمراریین حالی زمانگ

اگه به انونین زمانگا فعل يك كاری کنگی دوامدارین حالتان نشان
 بدنت، آیرا استمرار یه گشن. بلوچیئی زوانا استمراری علامت «ا»،
 و دیدین «انت که حالی زمانگی فعلی دیما یا پد آورنگه بنت :

مفرد

من	روگان
تسه	روگایسی
آ	روگانت
اما	روگان
شما	روگات
آ، آوان	روگانت

آیوک یا آیندگ

به بلوچیئی زوانا «لوتین» ی لوزپه آیوکین جملانی جور کننگ
 انت چو :

مفرد

لو تین	منه
لو تی	ته
لو تیت	آ
لو تن	اما
لو ت	شما

آ، آوان لو تنت

بلو چیی زو انا آیو کسی دگمه شکای ای وړانت کهه بلو چانی
 سر د گاری بعضی د مگان آیو کی میخسد اگون هم کسرا که به
 حالی صیغی آخر کارنت، روشه کننت چو «منه کشین» که ایشی میخسد
 آیو کین و هده و وخت انت. ای کسره بعضی جاگان گون (ه) نشان دا
 تکه بیت چو ای مثالا :

مفرد	جمع
منه کشین	اما کشن
ته کشی	شما گشت
آگشیت	آ، آوانه گشنت

گون «لو تین» فعلی آورتنا آیو ک ای راز جوړه بیت :

مفرد -	منه	لو تین	برین
ته	لو تی	بروی	
آ	لو تیت	بروت	
جمع -	اما	لو تن	برون
شما	لو ت	بریت	(بروت)
آ،	آوان	لو تنت	برونت

ماضی یا گو ستگ

اگره فعل گو ستگین و هدا تمبر بو تگ بیت آیر اماض به گشتت - ماضی
(مادگ، مطلق، استمراری و نقلی یاد ور) بسوتگ، کنت.

مادگین ماضی همانت که گو ستگین کارانشانه دنت یعنی کارسار
یا بوته و آیی بوگی و هده هم روش بیت چو: من شتون. بلوچینی زوانا
په مادگین ماضی جور کنگا مصدری علاما شه مصدری آخرازورنت.

مفرد	جمع
من شتون	اماشتن
ته شتی	شما شتت
آشت	آ، آوان، شتت

نقلین ماضی همانت که گو ستگین و هدا بنا و به انو نین و هدا کتیت و
شه مفعولی نام و (هستن) فعلی بهران جور به بیت

مفرد	جمع
من شتگون	اماشتگن شته ان
ته شگی	شما شتگت
آ شته	آشتگت شته انت

دورین ماضی

دورین ماضی یک کاری بوگا به دیرین گو ستگین و هدا رو شه کت
و به حقیقتا ای کار شه درستن گو ستگین کاران دیمتر بو تگیت و شه انو
نین زما نگا دور ترانت

بلوچیا بعید بن ماضی چزش جور به بیت که سر افعلی مفعولی نام
و آیی ردا ((هستن)) فعلی ماضی آورنگه بیت

جمع	مفرد
من شتون (شته گتن)	من شتون (شته گون) اما شتگتن
ته شتگتی (شته گتی)	ته شتگتی (شته گتی) شما شته گت (شته گت)
شتگنت	آوان شتگنت

استمرارین ماضی زمانگ

په استمرارین ماضی جور کنمگا پد اشته حالی از زندگی مفعولی ناما

«هستن» ی فعل کارنت

جمع	مفرد
اما روگاتن (روگی اتن)	من روگاتن «روگی اتن»
شماروگاتن (روگی اتن)	ته روگاتی «روگی اتی»
آوان روگاتن (روگی اتن)	آروگات «روگی ات»

لهتین مثال شه بی قاعده بن فملا

مان بلو چیئی زوا نسا

کارکنونگ	صدری نام	فغلی بن	حالی ، زمانگی	مفعولی
صدر	ریشگ	غایب	نام	
البن-اشتن	النگ هلگ	ال-هل	هلایت-کلمیت	اشت-هشت
پکتین-پچون	پچگ	پچ	پچت	پچته-پکتد
برتن	برک	بر	بربت-بارت	برته
جتین-جتین	جنگ	جن- (جت)	جنت	جته
بو تن-بیتن	بیک	بی-بو	بیت-هست	بو ته-بیتد
سوچتن-سوآن	سوچگ	سوچ	سوچیت	سو ته-سو تکد
گچین کر تن	گچینک	گچین	گچین کنت	گچین کر ته
آن-ها تن	آپگ	آ	کیت-بیت	آ ته

کار کونگ

حالی زمانگی

نام	مصدری	نام	فعلی بن ریشگ	غایب	مفعولی نام
مرتن	مرگ	مر	مریت	مریت	مرته
نشتن - نندتن	نندگ	نند	نندیت	نندیت	نشته
وارتن	ورگ	ور	وارت	وارت	وارته
ریتن ریچتن	ریتگ - ریچگ	ریت - ریچ	ریچیت	ریچیت	ریته
داتن	داتگ دیگ	دا	دات	دات	داتده
تچتن	تچگ	تچ	تچیت	تچیت	تچیده
تاچیتن	تاچینگ	تاچین	تاچینیت	تاچینیت	تاچینیده
شتن	شتگ	شو	شت	شت	شده
ردتن - رمتن	ردگ - رسنگ	رد - رس	ردیت	ردیت	رسته
درشته - ن	درشگ	درش	درشیت	درشیت	درشته
داشته - ن	دارگ	دار	داریت	داریت	داشته
و پتن - و مپتن	وسپگ	وسپ	وسپیت	وسپیت	و پته
گوزتن - گوستن	گوزگ	گوز	گوزیت	گوزیت	گوسته
چتن - چیتن	چنگ	چن	چیت	چیت	چته
مستتن	منده گ	منده	مندهیت	مندهیت	مستته
چوپتن	چوپگ	چوپ	چوپیت	چوپیت	چوپته
گریتن	گریگ	گری	گریست	گریست	گریته
وانتن	وانگ	وان	وانیت	وانیت	وانته
دوتن - دوچتن	دوچگ	دوچ	دوچیت	دوچیت	دوچه
رمتن - ریستین	ریسگ	ریس	ریسیت	ریسیت	رسته
میچتن	میچگ	میچ	میچیت	میچیت	میچیده
زرتن	زورگ	زور	زوریت	زوریت	زورته

کار کدنگ مصدری نام فعلی بن ریشک خالی زمانگی سفعولی

«مصدری» غایب نام

بوجتن - بوجگ بوج بوجیت بوجته

شستن شودگ شود شودیت شسته

نومستن نویسگ نویس نویس نویسیمت نویسیمت نوشته نبشته

رستن رسگ رس- برس رسمیت رسته

گوکتن گوگگ گوك گوکیت گوکته

زاتن زایگ زای، زا زیت زاته

پروشتن پروشگ پروش پروشیت پروشته پرشته

جاپتن جایگ جا جاییت جاپته

جکتن جگگ جک جکیت جکته

پتتن پتگ پت پتیت پتته

بدتن بدگ بد بدیت بدته

پترتن پترگ پتر پتریت پترته

هکلنیتن هکلینگ هکل هکلیت هکلته

ترستن مترسگ ترس ترسیت ترسته

مرتن مرگ مر مریت مرتته

بدتن بدگ بد بدیت بدته

کتتن کتگ کت کتیت کتته

لگتن لگگ لگ لگیت لگته

کپتن کپگ کپ کپیت کپته

کشتن کشگ کش کشیت کشته

زانتن زانگ زان زانت زانته

هندتن هندگ هند هندیت هندته

مفعولی نام	حالی زمانگی غایبی لجز	فعلی ریشک	مصدری نام	کار کونگ «مصدر»
چتمه	چنست	چمن	چنگک	چتمن
لواته	لریست	لسر	لاهک	لواتن
چارته	چاریت	چار	چارک	چارتن
منته	منیت	من	منگک	منتن
کشته	کشیت	کش	کشک	کشتن
گشته	گشیت	گش	گشک	گشتن
درته	دریت	در	درکک	درتن
دزته	دزیت	دز	دزکک	دزتن
مشته	مشیت	مش	مشکک	مشتن
رمسته	رمیت	رم	رمکک	رمتن
گشته	گو شیت	گشن	گوشک	گشتن
بساته	بساتیت	بسا	بساک	بساتن
لگشته	لگشیت	لکش	لکشک	لگشتن
پلاته	پلینیت - پلایت	پسل	پلینک	پلینتن
پلايته	پالاییت	پالا	پالایک	پالایتین
چناته	چندیت	چناه	چناهک	چناتین، چناینتن
لرزته	لرزیت	لرز	لرزکک	لرزتن
ترته	تربیت	تر	ترکک	ترتن
پریفته	پریزیت	پرین	پریزکک	پریزتن
شانته	شایدیت	شان	شانکک	شانتن
پتاپته	پتاییت	پتا	پتایکک	پتاپتن

قید

قیدهما کلمه انت که گون آبی فعلی معنا روش و خاص کر تگه بهت .
چیزی را گون زما نکه، هد حالت وو رو دو لا کید بگننت .

قید چنت پول انت

ا- مکان و جاگی قیدچو

ادا، همداء، اینگو، همینگو، آدا، اودا، همدان، همودا، آنگو، هماغو
هرجگه، لاها، تهاهمودان، درا، دورا، نزیکا دنا، رنداء، هرا، دیم
پشنا، چیرا، بنا، سرا، برزا، میا نجینا، توکا، تلاء شدا، همداء، هودا
شمودا، ای نیما، آنیما، ای دیا، آدیما، نیمگا، نیماودگه
چوا کریم همدا کاره کنت

به ای جملا کریمی کاری هندو جاگه نشان دانگ بوت یعنی کریم دگه
جای کاره نه کنت بلکهین همدا کاره کنت .

۲- زمان یا و هده و وختی قیدچو:

هروخت ، هروده، نون، انون، تننگا، ته ایختی زی ، مروچی،
پریری باندا، باندا، شهی، دوشی، پرندوشی، دگه شپ، می دگه شپ،
انگت هیچبر، یکبری، گرا، نوک، میر، مراماری ساریا، پیسرا، دیمترا،
پسرا، اولاهمی دما، همی انون، همی کترا، همدارگتا، هر سال هر شپ،
باری پیراری امبرانی و دگه

چو اسبرانی بازین اروی گوارت
ادایا اسبرانی «وخت و زمانگا نشانه دنت یعنی هاری نه بلکون اسبرانی
بازین اوری گوارت بالاج دوشی گساشت
به ای جملا دوشی» زمانی کیدانت که فعلی وخت و زمانگا نشانه دنت
۳- مقداری قید

کمکی ، باز ، کشیتر ، گیش ، پس ، کم ، لهتین ، چیزی میچ ، میچین
درست تیو گین ، در این ، گردانا و دکه
بالاج وقتی میچین کتا با نابرت
میچ زهک مکتبانت
به ای دو گین جملان میچ و میچین کیدانت .
۴- ترتیب :

هد به هد ، دم به دم ، سرا ، گد سرا ، دل دل ، یک یک ، بولک بولک .
دل دل شنت ، بولک بولک آنت .
۵- نفی قید :

نه ، نا ، میچر نه
بالاج گسانه روت
یا :

نه لوتن گهری دیارا که نوری دریایی
اگر تهار چوزندان بییت وطن ، وطن انت
۶- حالت :

سوار - پیادگ - لنگک لنگک - وش وش - سراپ سراپ ، په هندگ
به گر هوک - چاپ جنان - په زور - په ترات - ترند - کنت ای دولا :
بیرک په سراپ سراپ و ترار مهنت

تی براس په هند گک آت

ماهنازه تر اوب پداشت

۷- شکک و گمان:

گشوی ، گواکی ، سگه ، شاید ، بلکین ، لگی .

گشوی کر یم انت لاه دید ینه کپیست

۸- استشنای قیلد:

تانکا ، ایوکا ، بید

تانکا من شتگون

بیدتی براسا مچین آتگنت

۹- سوج و پر سی ، قیلد:

کدی ، گجام ، گجا نگو ، چنت ، چنکر ، پرچی ، پرچوا ، چون ، چی ورا
چهنکس ود گه .

گجا ، گجانگو ، چی ، پچیا ، گج ، کی ، کدن:

کدی آگیت ؟ کی شتگیت ؟ گجانگو شتگیت ؟ چون آتگنت ؟ چی

تگیت و

مثال به شیر اونشر

ادا - ادا پا کین شهیدا نی دیارانت

هدا - بالاجزی همدات

پدا - بگردینت پداراهت کتنگ رد

تننگا تاز گنتورنا شعی پد

شدا - شدادورانت کوهستان

وطن ماتی بلوچستان

پشتا - نوروزی کلانی پشتا

میشی گر گروز رشتا

مرد پشکپهنگون مپاری انت
 کونوتی مال و کال و ساها نصیر
 مرد همانت مروچی ماری انت
 هر دین - هر دین که شه کوهسارا سراکشیت روح
 هر دور - دنت جاگه ین شالی گس و هر با ما گروج
 توشا دبیئی اومنی پهلاگند ین وطن
 هر دورا په ته بو تنگ و ندر بنت بلوچ
 شب - شب گون خیالان روچه بنت
 روح گون هزا رر نگین غمان
 دوشی - حیرا نون که ته بهر چیا آتئی ء دوشی
 مهلنج که ته گون ناز و ادا آتئی دوشی
 کمکی - کمکی منند چیا هتا به کنی
 گیشتر - دلی دا شتگون برتگی حسنی ء واوند
 مه جورین ته گیشتر وقی بی دلارا
 باز - هر بازانت بلی قاضی نمازی وهد و بار یگه انت
 منی رندانی دیوانا خدای نام ساریگه انت
 مچ - تی بلوچ بازو بسار انت
 مچ مان رندا نه ونت
 گیش و کم - بلوچا نا نون کیش و کم
 چهاریت کس په چوتین چم
 دم به دم - توپک و گن، توپ و بم
 نعره جنان دم به دم
 آچش و دوت و زراب

دېما - نوروزی کلاتی، دېما

مرخن بستگنت گون زینا

یا

کلاتی بستگ و برجی تیارانت

کلاتی دیم لال جانی دوارانت

توکا، د نامیلت ماران جامگی توکا

د ننگ جنانی بنت پی واری

بوارت د نا کوندهان چیرهن

زهرانی بکشت د ننگانی

چیرا - وگر نه چا دری پوشت بنندت

که نامرد بونه کی چیرامدامانت

هرجا که - هرجا که رمت روشنی علمی

ماسرا جا گون جنگ جاری انت

تننگا - تننگا تازگنت ور ناشمی پد

مرچی، درا - زیبانه انت سرچی ترا

نندگ منی کروگورا

وسپگ منی کوشین زا نسرا

سرینا ببند در کپ درا

اودل مه لرزین سر میچار

نون - گشتی وطناماس په صد عزت و آب

ماساراتی گپته زری آسی زراب

هی پد نه که نون پاد مه پای پی په میار

هی پد نه که نون ماسا تابه کشمی شه عذاب

ساری - گوانگ ودا انت من کو چک و کوهان

زنده ببیت انقلاب
 نه نه شهن و ابونه قرار روچا
 نه و ووردان خاطر کشت
 نه گهارانی نندگ و نیادان
 چم منی راه و رهسر ان سکنت
 نه انت دیر منترل، منندت کرار
 چه شگره سراچست کنت نیزه دار
 جهان رو شنا بیت وزلمات گار
 سوار - بیبرگ سوارات
 ترند - نورای ماری باز ترند گوشت
 سراپ سراپ - کریم په سراپ سراپ و ترا سر کرت
 بهد - بی عام و هنر کس مان جهان شاته نه بیت
 بی جهد و عمل هیچ کس آبا ته نه بیت
 یک تکی گشین ایشراتو مهر بدار
 قربانیا بیدتی وطن آزاته نه بیت
 پرچیا - پرچیا شما چو خوارات
 لوچ و کشنگ و لاچارات
 گجا - گجا کوشته بیت کتارا می اگه سر باز نبوت کسی
 نه مرت گون سنگت و بیلان نه انت اچ راجی دیوانا
 گج - گشی وشی ادا سر دگواته کشت
 گج انت مردگوات ای په ته لوارنت
 کدین - شه وتی بیلان پرچیا زاری
 سوج بدی مارا کی غمان گاری

تا کدین نندی ودلا داری
 جهجنت بیلان آ متگیت باما
 پرچی۔ تلوسیت و کنتی یات ، روج وشپ ترا پرچی
 دل منی پمی گها طعنه و شکامی انت
 گوش دارت منی هراتان
 نو گلگین کسان زاتان
 که گشن و بدین خواری
 بی کاری و چمداری
 دل ریش و دل آ زاری
 پرچی په بلوچان انت؟

ضمیر

ضمیر هما کلمه انت که نامی جاگا آ ورتکه بیت وشه نامی تکرار هو
 تن «هدوار گین گشگا» دیمگیر یه کنت چو: احمدآت . آمنا گشت که باز
 امکتباروت ادا «آ» ضمیر انت که نامی «احمد» جاگا آ ورتک بو تکیت
 آدگه ضمیر ایش انت:

جمع	مفرد
اما، ما	من
شما	ته
آ، آوان	آ
امارا	منا
شمارا	ترا
آوانا	آیرا
امی	منی
شمی	تی، تهی
آوالی	آیی
	مثال:

مچن ظالم ته خنجر ا منی دلارا
 تئی د ستامن داتگون ای دلارا
 دلی د اشتگون برتگی حسنی واوند
 مه جو رین ته گیش ای وتی بی دلارا
 نه رحمی ترانت نه انت مهربان دل
 نه دستی که بگیت ای تی خنجرارا
 مناچی صدان گشگنت خنجر تی
 بکن رحمی مهلیج شه روی خدارا
 بری بزرگی مثا لان: ته رتی، من، مناء، ترا ضمیر انت.
 منی ته جی و جان توی منی دوین جهان توی
 منی نما و شان توی منی گلین نشان توی
 منی ته بو تنگی مدام
 منی وطن ترا سلام

توی سئی راهارا هنما توی پناها، منی پنا
 توی منی نان و آپ و تام منی وطن ترا سلام
 ادا: منی، منی، ضمیر انت.
 خدا حافظ منی او سرمچا راه
 خدا حافظ منی قومی میاران
 شما مرچی من آج وانگر اشات
 خدا حافظ خدا حافظ او یاران
 ادا: منی، شما، ضمیر انت.

ضمیری حالت

په ایشی گده ضمیر په ناسی جا گا آور تگه بیت د که هما ناسی حالتانی

واوندانت چو: فاعلیون حالت، مفعولون حالت و مضاف الیه بن حالت
تا نکاندای حالت نداء اریت:

- ۱- فاعلیون حالت: من، اما، ته، شما، آیا آوان
 - ۲- مفعولون حالت: منا، اما رایا مارا، ترا، شما را، آیرا، آوانا
 - ۳- مضاف الیه: منی، می یا امی، تهی، تی، شمی، آبی، آوانی
- مثال:

مفرد	جمع
۱- من گشتگون	اما گشتگن
ته گشتگی	شما گشتگت
آ گشتگوت	آیا آوا گشتگنت
۲- منا گشتگوت	امارا، مارا گشتگوت
ترا گشتگت	شمارا گشتگت
آیرا گشتگوت	آوانا گشتگت
۳- منی کتاب	امی یا امی کتاب
تی یا تھی کتاب	شمی کتاب
آبی کتاب	آوانی کتاب

مثال به شیرا

من نزانین که بهی من چو گنو کاون به وطن
لک دکه هم چشون مردم استنت
هر کسی که نانا تھی دستا شه بلیت
لو گارا تی جنت بهوت کلب و کلبوت
تو براسی مه گشی توری مسلمانی بیت
آ، رهزن و دوی تھی دوستوا نه بیت

بلو چستان بلو چستان

مینی اروا. وساو جان

بلو چستان بلو چستان

سراپه ته کنن کر بان

خدایاتی جهان مک زیب ناک انت

مناگون تی هنر کاری تپا ک انت

بلوچی با رواجستی کتین ات

که سرینی پر شتگ و پرچی هلاک انت

بلوچستان وطن ماتین بلوچستان بلوچستان

په ته ندرانت په ته قربان می جسم و جان یلوچستان

کنن گلزار ماتی کوه ودشتان گون وتی هونان

تراجو کنن روچی شه زنجیران بلوچستان

ضمیری ډول

ضمیر مسی (۳) ډول انت ، شخصی ، اشاره مشترک (لور) شخصیهن

ضمیر هما انت که شه می مردما (متکلم یا گشوگ ، مخاطب یا او شکنوک

و غایب یا مردمی که په آبی و استاهبردا تگه بیت) یکی راتعینه کنت

من تراکشین ، ته منی هیرا منی اگه نه من منکلم و ته مخاطب

جمع

مفرد

متکلم

اما

من

مخاطبین ضمیر :

شما

ته

غایبین ضمیر :

آیا آوان

آ

شخصیهن ضمیر دورازانت : لچتگ (پیوست) جتا (منفصل) لچتگین

ضمیر هما انت که گون وتی دیمتری فعلا یکجا کیت و تانکا گشته نه بیت

چو :

جمع

مفرد

متکلم

رون - ون ضمیر

دین - ین ضمیر

مخاطب روی = ی رت = ت
 هایب روت = ت رونت = نت

جتاین ضمیر هما انت که گون کلمه ای یکجانه بیت بلکین جتا شهوت
 مانای واو ند انت چو:

جمع	من	متکلم
ایما	ته	مخاطب
شما	آ	هایب
آیا آوان		

استفهام یا موج کر تنی ضمیر که په یگ چیز ی معلوماتی گرگ وزا
 نگا استعماله بنت چو: کی، چی، گجا، کی، چنت، کدی، کدین، گجانگو
 گجام ود گه. وای حا لتانی واو ندانت

مفرد

گجام	چی	کی	فاعلیین حالت:
گجامی	چی	کی	مضاف الیه:
گجامی گجامی	چی، چیارا	کیا، کیارا	مفعول ثانی:
گجامی گجامی	چی، چیا	کی، کی را	مفعولین حالت:
گجامی	چیا	کیا، کی	فاعل:

جمع

نداریت	نداریت		فاعلیین حالت
گجامان	چیا نا	کیان	مضاف الیه
گجامانا	چیا نا	*	مفعول ثانی
گجامانا	*	*	مفعولین حالت
گجامان	*	*	فاعل

همی ورا په جمعی نشان دینا (کی وکی) (گجام و گجام) و گجا و
گجاهم گشته که بیتوایش و ت نشانه د نت که مطاب شه یکیا گیشتر انت
له تین مثال :

کی تراجه ؟

گجام مردم یا مردما تراجه ؟

ای کی لوگ انت .

ای لوگ کی انت

کی و کی تراجه

اگس کی و کی انت

کی و کی جنگ کرتکیت

گجام گجام جنگ کرته

گجامیا تراجه

چنت ترا جتگیت

چی و چی شه ته برتگنت

گجا نکوو گجانگوشه تگنت

چنت چید گ به شتیرا :

کی گشیت مارا دهمنان کشتک

مارا دوستان په جی و جان کشتک

* * *

ای وک کی انت جو بن گران انت

ای بند گ چونین انت که چومران انت

* * *

کی انت که نکا شه زرتک چادر

زانته ماس و کهار پرچی

آدمی زاتی جهان جنت و گلزاره بیت
بارین دگه چنت سال بارین دگه چنت قرن

* * *

اما پی گرمین رو چاشما هسکت چودوچا

رسک په قصمتا انت - فسی منزل کجا انت

* * *

بگوش اوشاتل و کبک بهاری

کدی کهنت انت بهاسی دورو بهاری

* * *

کی - کشیت نیست درد اقام

دردانت عشقی شراب عشق انت جام

* * *

گون گنو کیا تیچک کنن پادان

دیم په بهرانی منزلا هر گام

هورین ضمیر (مشرک) هه انت که په متکلم مخاطب وغا یبا بک و

را کثیت چووت، وتی

من وتی کتاها آورتون، ته وتی کتاها آورتی، آوتی کتاها آورت

به مشتر کین ضمیر اهم فاعلین حالت، مفعولین حالت واضا فین حالت انت

فعا علین حالت: ته که وتی وتی بختا خراب بکنی، شه دگری

کلک مه کن.

مفعولین حالت: و ترا گون سیالانی سیال کرت.

اضافین حالت: اگه وتی دلا کهنک به داری هر کس ترا شه کشیت

وت بوشتوتی پادافی سرا
وت واجه بی کارانی وتی

* * *

وتی ما کوچک ودشتا و دپاران
کنن مر سبزگون کشت و کشاران

کنن خواری جها نا پیشه دارن
که خواری مردمی شان انت مروچی

* * *

ای نه انت آیین مولا ای بلوچ بی خبر
چو وتی یادامه چن ته گون وتی دسستی، تبر

تا که کدینا همبلان
دنیای نام و نقشهان
ماوت وتی بدوله بین
ماتا کدین بی گواه بین

موصول هما انت که یک جمله ای یک بهرا گون ادگرالچینیت. بلوچی
زوانا «که» فارسی زوانی ورا موصولی کارادنت چو:

آردما که من دیسته کوهی سرا بو تگیت

مردم که منا گشته شرین مردمی انت

ای هم مردم انت که من لو تگتون

آشتر اکه من لو تگتون، انون دشتا انت. هماسرگ که من تاری
به ته زیتون انون گجا انت؟

هما گرانه که من زی آورتن انون گجا انت؟

ایش انت لهیتن مثال به شیران :

بلوچی مکه ئین ما تین زبان انت

بلوچی ننگ بلو چستان نی شان انت

هه ماه و دیدگان دوستر مه بیت چون؟

که مهانجی شکر گالین لسان انت

**

آورد که هو نا نا گرت
ههچوش هم بو تگه کنت که به یک جمله ای تها «که» آور تک مه
بیت مکه هه ما ناو مخسدا رو شه کنت:

راز لو زانی تل و تو کا بیمنت کاری نه انت

مرد هه انت گشتگینا نابکنت دیمادرا

* * *

ته منار اچو ساهاشپ جتایی دوستی

پرچیا که تی دروشم دوستی مههرانی انت

اشاری ضمیر

اشاری ضمیر هه انت که گون آوان دور ویا نزی یکین چیزی معین
ولشان داتگه بیت چو:

ای، ایشی، ایشرا، ایشا، ایش، ایشانی، ایشانا، آ، آیی و
آیرا، آوانا، آوانی.

آوای اگه گون ناما یکجا آور تک بنت اشاری نام انت

مثال

ای آتگیث

ایشی کتاب گون من انت

ایشرا من گشتگون

ایشان زی دیستون

ایشانی اشتر گیا با نا انت

ایشانازی سهی کر تگون

آشتگیت

آیی براس آتگیت

آیراسن گونوت برتون

آوانامن آورتون

آوانی گس دورانت

ای شرین یا جوانین یا زبرین مردم انت

ای زبرین مردسی انت

ای شرین زهک انت

آ جوانین کتاب انت

اگه نام مفرد بیت آخری «ی» آور تگه بیت که آیی مانا تفکیر یا

نکره انت چو

ای زبرین مردسی انت یعنی ای یککز برین مردسی انت و هده ای «انت»

گشتگه نه بیت و آ بر ا حذفه کننت چو

ای شرین کتابی

آ جوانین موتری

واکه گشوک هه گو ستکین و هده و روختا هبر ه دنت گرا «ات» ضرور

گشتگه بیت چو

آ جوانین موتری ات

آ شرین کتابی ات گاه من و نتون

همی، هما، همایی، همیشی، هماوانی، همان، همیشانی، همیشا نا، همیشا

ود که که تخصیصی و اسطانت هم به اشارا گشتگه بنت

لهین مثال به شیرا

مرد آفت که په ننگاو تياماه بدنت
آمرد نه انت پيمته من رنگا شرتر
ننگ نام انت بلو چئی که ای ناما کرزنت
مرد رهنرو پگرزیرویل سیه جگری
پازانت قر! پند تگین توپ و تننگ
امریکه تئی یا ر انت و چین تی بن و سنگ
گون پندگی هیتان کمیت په زوره نه بیت
ایشاته دلا داشنه بیا په مروجنگ

پین همرا! هه او انی توپک سبزین سگار ان گون

همی دیمه سی وتی هوناد یهه انت

هلوها لوجنان سبزین سگار ان

شپان واپانه گندن آیلانا

هه ایشی سراو کک وشهواران

برت دروتان متی نودان کنت سرمکه پین ما تا

پلنگا زیر کته روباه بچارته کدرتی کاران

یله دانت تیی پسک بلوچی رسم وراها نا

ای کوارد نکین کمانتان بگند که زورنت لپرووی با ران

حرف

حرف هه انت که تانکاوت مانای ندریت مگه نام و فعلا ناوه می

ورا جملا نایکجا کنت که آوانی پوره پین ماناروش پیمت حرف بماز

دول داریت که ادا آوانا پیمانه کنن:

جری حرف: هه انت که ناما گون فعلا یا گون فعلی مشا بها یکجا

کنت چو:

تھا: شہ نا مارندا کیئت و آبی مانا « داخل » انت
گمی تھا ، باگی تھا ، یا بہ گمی تھا ، بہ باگی تھا « بہ » اداظرفیتمی
مانادنت .

اگہ نام « مجرور » گپتگ بہ بیت گرا « تھا » بدلا « بہ تی » استعما
لہ بیت چو :

بہ تی نہ انت یا بہ تی انت .

سری یا سرا : خدا سری فضل کرت ، سری چیری بوشت واگہ مجرور ہم
ذکر بیت « سرا » گشتگہ بیت چو :
بلای شہ آبی سرا گو مت واگہ مخسد عدد بیت گرا « سری » گشتگہ
بیت چو سری مردم ، سری پس . ہی ورا « سری » « گہترین » اول درجہ
ہم مانادنت .

چو : سری کو تگاناوت آورت واگہ سر سری گشتگہ بیت سامر سرا
گشتگہ بیت یک چیز ی برز گا مانا دنت . شیرانی سر سر انز آورت
گلانی سر سراوت برت مگہ سر سری ہما انت کہ پہ ہورت گندی چیزی
دیستگ بہ بیت ویک چم شانکی ویا بہ ہی پروایی یک چیزی را بچارنت
وانکس غورمہ کننت .

بہ : کتاب بہ میزی سرا بہ انت . مگہ باز کم گشتگہ بیت پرچی کہ
بید آبی ہم مانا پورہ انت چو : کتاب میزی سرا انت

چیرا : جالگی مانادنت چو : کاسگی چیرا ، کالانی چیرا .

شہ یاچہ یاچ ، اش : شہ مجرور ادیمہ کیئت چو : شہ لوگا آتون ،
شہ مکتبا شتون . کلما شہ آبی بز ، ۲ اوگانی شہ ہما زران بزور .
تا : شہ سجر ورا دیمترا کیئت و گرین حلی مانادنت چو : تا کند
ہار شیگیٹ ، تاگسا سربو تگیٹ ، تاشہرا شتون و تاناشا مانشتون .

انگته ، تننگا : ته انونی ء مانادینت ویک کاری را که شه گسو
ستگین وهدا بنا بوته ته انونی وختا که گشو که هبره دانت نشانه دانت
چو که شنت :

بگردینت پدارا هت کتنگ رد تننگاتا زگنت ورناشمی پد
ببیرگ انگته شه لوگانیا تگیت . یعنی ببیرگ همارو چان یا مالان
ته شتگیت انگته نیا تگیت .

گون : همراهی مانادنت : گون من بره ، گون آیی کار بکن ،
گون من چیزی نه انت . که ادا ملکیت وهتسبی مانادنت .

گون جذبه وجوشا ترانه کنن ماعهد و قسم پیمانہ کنن
هونانه وتی ریچانه کنن جانانوتی قسر بانسه کنن
برزنام و بلوچی شانہ کنن ماعهد و قسم پیمانہ کنن
په : گون ایشی ضمیرهم آور تگه بیت ای مچین کارانا «په تی ،
په آیی ، په شمی په وتی ودگه » خاطر اکنین .

په وتی ننگ وپه وتی مانا ما بلوچ زاتن مال و سرقربان
به اینگو : زمانگی یا وختی ابتدای مانادنت . من آیراشه پاری به
اینگوند یستگون . ادا زمانگی ابتدا ماضی انت و تاحالا دوامه کنت و
که زمانگی ابتدا حال بیت و آیی دوام به آینده یا آیوکا بیت گرا ، به آنگو
شدینگو استعماله بیت چو :

شه سروچی په آنگو ترا کاری نه انت یا شدینگو ترا کاری نه انت .
اینگو و آنگو یا اینگر وانگر : نیمک طرفی ماناهم دینت :
چو اینگو بیا آنگر بره .

«پا» هم په همی مخصدا استعماله بیت : شه پاری پا اسی گسا نیا تگیت ، شه
زی پا نیا تگیت . پا ادا وخت و زمانگی ابتدا و بنا بوگان نشانه دانت . تاها کترا

که هبردا تگه بیت وایش به آیند استعماله نه بیت چو که شه زی پا یعنی شه زمین
 رو چا به اینگو تا همی دما که هبردا تگه بیت همی راز و هده بی استعماله نه بیت
 و تا نکا گشپت زی پا ندیستگون یا زی پا انت آیراند یستگون و اگه سرا عدد
 استعماله بیت «پا» گشگه نه بیت چو چهار روج انت آیراند یستگون و
 «چهار روج پا انت» گشگه نه بیت.

عطفی حرف :

هما حرف انت که دو کلمه یا جمله نا یکی را گون ادا گرا وصله کننت.

عطفی حرفانی مثال ایش انت :

و : کریم گساشت و بالا چا گون وت آورت .

کتاب و کلم ، نان و آپ و دگه

و فایکک و دعا یکک و خدا یکک دلانی راه و راه بند و رضایک

مدامی درد و رنجانی دوا یکک می تاوان ونپ و جهد و جفا یکک

* * *

هم : من شتون ته هم بروی ، هم کاره کننت هم وتی کتا باوانیست .

اوته جهانی واجه کنار نشنگ به آسمانا کرار

می نیسنگاهم ته بیچار محتاجن په هسکین دپار

خیر انت اگه ما بزرگن ما هم نه که تی پندگن

پدا، رندا، و گدا : من گسامر بوتون گدا، رندا یا پداتی براس آت .

که ادا ترتیبی ما نا دنت .

پدا سیاهین گدانان کرته بازار درودشتان گیاهین دن و کهمسار

پدا سیش و بزانی زنک و بارآت بهار آت و بهار آت بهار آت

به ای مثالا پدا» یک کاری تکرار بو گان نشانه دنت که دیم ترا بوتگیت .

چی که : دو عملا نشانه دنت چو :

اسبرائی چی که پاری هم همی و رات

اشترانا چی که پسانا هم زیان کرتگیت

که: شت که وتی بر اما بگندیت. اداروگی میخمد بیان بوت
انگته: منی و اما ندات انگته دگه زرهم شه من زیت .
چیزی: چیزی ته ایره ر ستمی و چیزی من بد تراشتون. اداد و فعلی یا عملی
هم رازی نشان داتگه بیت .

یا- دو کار یا کلاما به یک حکمی چیرا کاریت
یا تهوت بره یا وتی بر اساسا دیم بدی
یا کنن آزت تراها کنن وطن یا که پوشن ماوتا سهرین کپن
یا گتگک و یساد ار انت مردانی همسی کسار انت
بلکین - احتمالا نشانه دنت. ته سوج بکن بلکین آتگ بیت . یا:
که بلکین بدترا بیث انت سبا و سهر دپین بامی
پهوت بیماریت دگه برزو بلندین شهم گرین نامی

تردید حرف

هما حرف انت که شه دو چیز یکی رایا هر دو کینا نار دیا نفیه
کفت :
یا- په گت و شکمی و استا گشتگه بیت که شه دو هبرایکی بو تنگ
بیت یا مه بیت چو یا منیت یا نه منیت یا نیا تکیت یا باز دست گت انت
اگه - منی اگه نه - اگه اسپا آورتی اگه اشترا - «والکواختیارا
نشانه دنت» اگه نه «به اصلا اگه همی دول به بیت» کا گدی په من
دیم بدی اگه نه من سک پریشانه بیون .
اگه جمر نه گوارنت هیچ به گوارنت گرن هونا آپ دین په یهی د گاران

استثنای حرف

هما حرف انت که یک چیزی را شه اد گرا جتا کننت
بی بیاد، مگه بی شه .

بی شه - بی شه خدا شه دگه کسامه تر من

بی - بی کار سه نند یا :

بی علم و هنر کس مان جهان شات نه بیت

بی جهد و عمل هیچ کس آبات نه بیت

قر بانیا بیدتی وطن آزات نه بیت

علمتی حرف

هما حرف و کلمه انت که به یک جملی ای اد که جملی سببا بیان بکننت

پمیشا، پمیشی زی باز بخ ات (پمیشا، پمیشی) من آتگ نکرتون

که - دروگ مه گش که تی دیم سیاهه بیت .

واگر نه چادری پوشت بنندت - که نامرد بونله کی چیرامدام انت

په ایشی که ، پرچی که - بالاچ شتگ نکرت به ایشی که یا پرچی که

باز اوره گوارت . پمی وجا یاشه می وامتا، شمی سببا بیچین یک مانای

دارنت و علتا روشه کننت .

باز اوره گوارت (پمیشا، شمی و استا، شمی و جا) ، بالاچ آتگ نکرت

شرطی حرف

شرطی حرف

اگه یا اگن آوهدا - استعما له بیت که گشو ک یک - کاری بوننی -

واستا شکک داشتگ بیت

اگه ایی کما گدمنا رست گرا مننه ریون

اگه پیل ارز نی دانا کمان بیت

اگه آهوگون شیران هم کران بیت

اگه ماهی زری دنا تچان بیت

هما وهدا می وتی سول وترآن بیت

همی که په یک شرطی پوره کنگا گشوکی امیتاروشه کنت. همی
که آیی کا گدبر میتد گه مننه ریون.

تا که تا که زهگ مه گریت ما س آیرا گودا نه ند انت تا که ما کار
به کن ملک می آبا ته نه بیت

هر کدین، هروخت. هر کدین که آت مناسیی بکن
تا ودهه ایکه. تا وختی که. تا ودهه ایکه، تو وختی که. تی براس
نشتگیت من همه نریون

هر کدین. هر کدین که تئی کار آسر بیوت گسا بیا
چنکر. چنکر که وخته گوزت هما نگر آیی خیال بد له بوت
هر چی. هر چی بکشی همایر ادروه کنی
په ایشی. په ایشی که خدانه کرت یانه لوتیت بیی، چچین زحمت پخلو
آپی سر بوتنت
اگه نه. ته وختی رستی اگه نه منا بازه جور بنت
سرایشی که. سر ایشی که مردم با نزل ندادار یت مگه سر گی وراهر
جا رسیت

بیانی حرف

که. ای حرف به بیا نین جملی سرا کیتت
آگشت که من با ند اکا یین
گهین پد ریچی ورنه هان چو قر انا بهر یزت می یات ویا تگیریا
که ما جورین شپان گو ازینته شپ وروچ چیری اسما نا
گون تن و گشته گین لنتیمان

ندای حرف

او، و
اوبراش په و تی وطنی آبات ببا تلوسان بی

بیایت او بیل و همدلین برامان

وونا کوا و گهار: او ماس!

اهو- اگه کسی دور بیت- اهو براس

بیا او سرید بیا او مرید

بیا بیا که دیوانی کنن مو لانگ و مستانگین

ایجابی حرف

هما حرفی که به تواریا هبری جوابا گشتگه بیت آیرا ایجابی حرفه گشت. هان، شه چی، باز جوان، باز جوان انت، په چمان، رامت انت حقیقت انت، شرانت، همی ډول انت، خیر بگندی، خانه آبات، شر جان همی راز انت و دگه

هان، چی، جان، بلی به یک تواری یا سوچی جوابا گشتگه بنت- چو که ماس زهگا گشیت، چی، چی جان، جان زهک، ماما گشیت، هان، بلی شه، شرانت، جوان انت، باز جوان انت، په چمان ایش به لوتگی جوابا گشتگه بنت.

مروچی موره باندا پره جواب: شرانت، شه په چمان، جوان انت په چمان به جوابا احترام و اخلاصا نشانه دنت چو که یک مز نین مر دمی شه کسانین مردمی چیزی بلو قیبت و آبگشیت په چمان.

حقیقت انت، رامت انت، همی ډول انت، همی رازنت زانین، په هبری تصدیق کننگ و منکا گشتگه بنت.

زانتون، سر پد بوتون، پوه بوتون. اوشکنو کی سر پد بوتنا شه یک هبری نشانه دینت.

ای مچون حرف به سفین کلامی جوابا بهم گشتگه بنت چو:

ته آیرا چیزی مه کش- جواب: جوان انت، په چمان شر، باز جوان،

سرپد بو تون ود گه تو گشی پکر نان و آپ بکن

سروچمان مناتھی ارشاد

نفی و سلبی حرف

نفی و سلبی حرف پہ یک کاری نکر تن وانکارا استعما له بیت .
نه و سہ گون ہر مشبستین فعلی کہ آورتگ بنت آیرا منفی جو پوہ کنت :
کیٹ نہ کیٹ ، روت ، نہ روت ، بگش ، نہ گش . نیاتگیت .
نا۔ ای سلبی حرف انت کہ اگہ گجام ناسی سرا اور تگ بیت آیی
مانا بدلہ بیت چو : جو ، ناجو ، ناد را ، سرپدین ، نامر پدین .
بی۔ ایش ہم «نا» ورا سلبی حرف انت . مزگ ، بی مزگ ، بی علم
بی کار . نہ۔ سوچی جوا با ہم گشتگہ بیت چو : بالاچ گسا انت نہ ، گسا نہ انت
نہ نہ : پہ گیشترین تا کید و سوگا گشتگہ بیت چو : سروچی بازارا
برین نہ نہ روی .

مانہ دین ملکا و تیا ای وطن سی چادرانت

مانہ دین ملکا و تیا ای وطن سی حبت انت

سی بہار گاہ و کشار و زندمانی حاصل انت

ای سی ماس و سی گھارانت ای سی لچ و غیرت انت

۲۔ شیمر یدہ گشیت :

منت وزاری ات کنان

ہانی تر امنت کنان

مارا پہ نیم چما نہ گند

اچ من سر یگا چناہ منکن

۳۔ نازا نتی سیا ہین شہان

بیارو کہ کنن زان تی چراگ

۴۔ نادان ! تو یقین بز ان و دستیان ہسرین بی طاقت و زورانہ ترا حقہ دینت

تعجبی حرف

پوه ، پوه هو ، پوه هو هو ، با به جان ، ببا ، او هو هو ، چون اچنکر
لشه ای حرفا یک چیز ی مز نی ، برزی ، بازی ، براه و دیل واستا -
مردمی حیران بوتنا نشانه دینت .

- پوه هو هو چونین مزنین کوهی انت ، با به جان که چونین وشین
کو تگی انت ، او هو که چنکر رود سیل کر تگتت ، ببا که چونین جوانین
تکری نت .

کریم گشت که کسی منا په کشتی واپینتگه نه کنت ، گون ای وری
جملی اوشکتنا دومی مردم گشیت : شه و وتی حیران بوتنا نشانه دنت
بیدایشان به بلوچئی زوانا عربئی زوانی تعجبی کلمه هم گشتگه
بنت چو : سبحان الله ، ماشا الله یا فارسیئی نام خدا ودگه

گل و شادایی کنگی حرف

هما حرف انت که به گل و شادایی وختا گشتگه بنت چو :

واوا ، الله جان ، وخ وخ .

همی که مردم یک چیز کنڈیت و په آبی واستا گله کنت دگه مرا

همی برزگی حرف شه دهادره بنت و پداهمی چیزی صفته بیت :

- واوا چونین جوانین جامگی انت

- وخ وخ په منی گلبن زهگا

- الله جان منی پس آت

واهگ و ارمانی حرف

هما حرف که گون آوان یک چیز واهگ و ارمانی دارگ روشن

کر تگه بنت ایشانت ، ارمان ، ارمان صدار مان ، افسوس وصد -

افسوس ، مامتین

کاشکی .

- ارمان که یک واری آیرا بدیمتینون

- ماستین یک و آیرا بدیمتینون

- افسوس که پدوارگ نیات

- ارمان و صدارمان که زوتی پداشت

افسوسی ورگی حرف

هما حرفی که به افسوسی ورگ و یادردوغمی اظهار کنگاشه دپادر
کرتگه بنت : آه ، اف ، وای ، هسی ، ویوی ، افسوس ، توبه توبه
واخ

۱ - وای پرما بیت چو کپتگن زان دان

۲ - هی په ته که نون پاد میایی په سیار

۳ - ویوی زوم مناچژینت

۴ - اف ، سرمشی درده کنت

نفرت و بدبری کنگی حرف

هما حرف انت که به بدبری روش کرتنا استعماله بنت : پیپت کنت ،
په تولعنت ، انگوبی زیان بی ، تندروی تهاب کپی ، خدا تراشیل بکنت ،
زیان کنی ، خدا تی پیخا بکشیت ودگه .

شهایشان ، پیپت کنت ، تولعنت ، انگوبی ، زیان بی ، زیان کنی به بد
برتنی وختاشه چیزی یا مردمی استعماله بنت وادگه بدین دعا انت که
کسی را کننت .

تنبھی حرف

همانت که په دگه مردمی سر پد کنگا که یک کاری را مه کنت
استعماله بنت .

خبردار، سرپدی، احتیاط کن، می کن، او هو.
 - خبردار که دوارگه ای وری تاری مه کنی
 - سرپدی ای کار په ته شرنه انت
 - احتیاط کن که شه ته دل گران مه بیت
 - می کن که زاهگ و ترا هدرد مه کنت
 - او هو و ای چونین هبری که ته داتی

تشبیهی حرف

هما حرف انت که یک چیزی مشا بهتا نشانه دینت:
 وپ، ډول، راز، پیماء، جوو، چو
 - مردمی ورا هبر بدی
 - مردمی (راز، ډولا) کار بکن
 - جوو و ترا پهلوانی داریت
 - ای پیمای مردی تنگنا من ندیسته
 چو شیران زورن گا مانا چو مردان بندن میا نا نا

تحریمی حرف

په شوق و علاقې ودی کرتنا په یگ کارې گشته گه بنت: هله، یا الله
 شباس، هلی هلی
 - هله که ایره مه بیت .
 - یا الله زوت روت براسان
 - هله شباس که کار زوتی الامس بیت
 - هلی هلی زوت بیایت.

تخدير يا اخطاري حرف

هما كلمه انت كه په سا تنا شه خطر و تاواني گنده گامستعماله بنت
- نه نه، انگوبي، هوش كن، دوربي، اينگوبيا
- نه نه، اي دمه ما مه جن

- آنگوبي كه سو ترآت، هوش كن كه ديما كرمي انت
- دوربي كه تر اسپ مه جنت
- اينگوبيا كه مه كچي

گت وگماني حرف

هما كلمه انت كه په يك كاري بو تن ونه بو تن استعماله بنت
- بيت، بيت كه تي هيرام نيت

بلکين، بلکين باندا بر گردیت

بارين، آدمي زاتي جهان جنت و گلزاره بيت، بارين دگه چنت
سال بارين دگه چنت قرن

گوات بارين گشتهگه بنت

پل بارين همه گندنت

روح بارين تنگه بيت

آپ بارين آپسه بيت

بارين مننگ و وونك وړل

بارين كچك و مشك هم

بارين مرگ و ماهمي هم

هست هنجين ديوان هم

بارين سرگ هم گندنت

كوه بارين بچكندنت

سور بارين سره شودنت

رنگ هم نچمه كشتنت

ماه بارين جانده كشتنت

آس و اب همه گندنت

چك و پيرو رنا، بيت

و پت و ابا شره زانت

شعرو سوت پر بندنت

گوشي ريم دينت كرننت

روح و شپ زبان دارنت	بارین می سراهندنت
آسماناهم گوارانت	بارین کوهکرو جمبر
سور و مانگام زاننت	بارین در چک و داروگل
درد و دور هم ما زنت	کمب و کورودر باهم
چم و گوش و دل دارنت	پورو تهکشان بارین
میرو دو سینا زاننت	بارین زهره و مریخ
عاشقی کتنگ بارین	می ای گل زمیناهم

خدا زانت، خدا زانت که باندا ای و ختا گجا بیت
یا نصیب که: ای گرم و هر تبدین لوار، یا که نصیب امر بیت
بلکین دیستی: ته بره بلکین دیستی تی براس آت
شاید: شاید باندا سر گیت.

یقین و باوری کلمه

هما کلمه انت که په یک کاری و استا یقین و باور روشه کنت.

هان- مرو چی کثیت.

راستی- آزی شتت

ضرور مرو چی آبر ضرور گندین

هچبر- من آیرا هچیر هنجشین هبری ندا تگون

غبت- من آیرا غبت سر پد کر تون

چت- چت گنو ک بوتگیت

پاک- پاک ستهگنت

اختصاصی حرف

هما کلمه انت که یک کاری را به یک کنو کی مخصوصه کننت .
هم - ای کارا هم ته کرتگی .

تانکا، ایو کا - زانگ « تانکا، ایو کا » گون کت ابانی نزار گانه
بیت بلکین بحنت وزحمت هم لوتیت .

مقداری حرف

هما کلمه که یک مقدار رواند از انشانه دینت مقداری کلمه گشتکه بنت همینکه
، چنکر، چنکس، اینکس اینکر، همینکر، همانکر، یاز، کم، گیش، چنت، پتی
، ترنپی، ترشکی، موتی، کتره، چنکی، لپی ودگه

تکیه کلام

بارین، یاره، او، دگه

بارین لبز په چیزی تصدیق کننگ ونه کننگا استعماله بیت - بارین روت
اگد نه، بارین کیت اگه نه همی بارین « معلوم نه انت » ما نا هم انت
بارین کدین کیت - معلوم نه انت که کد ینه کیت .

یاره چون کنین که شتگه زه کنین تمه ایشا او بزور دگرانا
پد ترا کاریت دگه - من که اودا استون دگه عجیبین تماشای ات .
اگه نه دور انت اگه نه دل منی لوتیمیت که بر یین بارین به پشتوی
زوانا (باری) گشتکه بیت .

سوگند

هما کلمه انت که په سوگند اگشتکه بنت .

به - به پاکین قرانا سوگند

من - منا قران - منا خدا

سو گندا نت مونا به خدا سو گندا نت - مونا به قرانا سو گندا نت - ترا به
 خدا سو گندا نت - آیر ا به قرانا سو گندا نت .
 بیجنت - ترا خدا بیجنت که ... ترا قران دیت که ... گون ایشیی
 او لیای یا پیرانی نام هم گیتکه بنت
 تر اخوا جه گیر دیت، آیراشی حصن دیت .
 عربی زوانی والله بالله هم به بلوچیا استعما له بنت .

نفی سوگی کنگی حرف

ای کلمه نام و فعلانی نفی سو که انت
 هیچ - هیچ منا کار نه انت - هیچ کار نکرتی
 هیچبر - فعلی نفی انت - هیچبر ای و روانه بیت
 هیچ جای - مکانی نفی تا کید انت - هیچ جای من آیراند میتون
 هیچ کس - فاعلی نفی سو که انت - هیچ کس نه منت
 هیچ وخت - وخت وزمانی نفی سو که انت - هیچ وخت هنچوش نبوته

اضافتی حرف

ایهما حرف انت که دو کلمی تعلقا نشا نه دنت بلوچیا اضافتی
 حرفی انت .

آپی پس ، حامدی کتاب

لیاقتی حرف

ی لیاقتی مانادنت
 آبر تنی چیزی نهوت ، ای گشتنی هبری نهوت ، ای کار کرتتی
 نهوت که ته کرتی ، ای اشتنی چیزی نهوت

کلامی برلی حرف

هما کلمه انت که به یک جملی سرا په ایشی آورتگه بیت که گوستگین
هبرانی مخسدا پد وارگ کشیت ووتی هبرانا حلا ینیت یعنی درگنی
مردمی بازهبر بدنت وتی مچین هبرانی مخسدا گون چنت جمله کشیت.
گونهایش که، مخسدایش که

مثال: گونهایش که بالاج شه ای کارا بازسکک وش بوت مخسدایش که
علم وزانگ په مردو جنا بازهر ورائت

تفریعی حرف

ای کلمه په ای وری جملانی سرا آورتگه بنت که گوستگین مچین هبرانی
نتیجه و آسر گشتهگ بوتگ بیت چو:
دگه: دگه شه ای هبران روش بوت که...
په: پدا آبا ید انت پاندا پروت
پدادگه: پدادگه آیرا سر پد بکنت که...
په: پدا آبا ید انت پاندا پروت

مناجاتی کلمه

هما انت که یک ناگتین بوتنا نشانه دینت چو: ناگتا، ناگمانا، هما کترا
ناگتا، بالاج آت
ناگمانا، چخال کشت
ها کترا، هما کترا هلگر کرت.
یکدم، یکدم گنو ک بوت
یکوارا، یکوارا آیرا گپت
درچی - ایش یک درچهن کاری ات.

وهدي بهر

۱- هفتگی روج:
به بلو چیهی زوانا هفتگی روج هما انت که به فارسی و پښتوی زوانا
گشتهگه بنت:

شنبه - یکشنبه - دوشنبه - سه شنبه - چهارشنبه - پنجشنبه - جمعه.

۲- روج:
مروچی، زی، پریری، پیش پریری، پیشتر پریری، باندا، باندا
پونشی، پوشی، پرپوشی، پیش پر پوشی، پیشتر پر پوشی.

۳- شپ:
شپی، دوشی، پرندوشی، پیش پرندوشی، پیشتر پرندوشی، دگه
شپ سی دگه شپ.

۴- سال:
اسبرانی، پاری، پیراری، پیشتر پیراری، دگه سال، سی دگه سال
، سی تردگه سال، نو کین سال، نو کترین سال.

۵- مالی موسم:

بهار - لوار - تیر ماه - زمستان

۶- ماهانی نام:

روچگک، اعید، میان اعید، سزین اعید، یا حمینتی «دایگک» سیزده،
اولی گهار، دوسی گهار موسی گهار، چهارمی گوار، اولی هو، گلین هو.

۷- شپ و وچی بهر:

تاری، روج تکک، چاشت نیم روج، پیشین، دیگر، نماشام.
گوکم، شپ، خپن، نیمه شپ، سهور، گور بام.

